

”וללוי אמר...”

מסירות נפשם של שבט לוי להכחיד את המורדים בה'

מנהג ישראל לקרוא סדר פרשת "וזאת הברכה" בחג שמיני עצרת. אמנם מפני התרגשות השמחה הגדולה שיש לנו שסיימנו קריאת התורה השנה כדת וכדין, אין לכל אחד מאיתנו הפנאי לעיין בכל פסוקי הפרשה.

פסוק אחד בה, הנוגע לעניין שבט לוי, נראה מוזר על פניו. "מחץ מתניים קמיו ומשנאיו מן יקומו" (דברים ל"ג, י"א). שואלים אנו, מתי השתתף שבט לוי במלחמה? והרי נפסק ברמב"ם (הלכות שמיטה ויובל, פרק י"ג, הלכה י"ב) "לפיכך הובדלו [שבט לוי] מדרכי העולם, לא עורכין מלחמה כשאר ישראל ולא נוחלין" (נחלת שדה וזרם בארץ ישראל). שבט זה היה קודש לתפילה ולימוד תורה, ולא התעסקו בקרב.

מֵרֵן הֵרַב אֲבֵרָהֶם קוֹק ("פניני הראי"ה", עמ' 385) ענה על כך כי בכל זאת השתתפו בני לוי במלחמות נוספות, מחוץ לגבולות א"י, כמפורש ברמב"ם (שם, הלכה י"א). וכן השתתפו במלחמה להציל ישראל מיד צר. וכך מפורש ברש"י כאן שהחשמונאים שהיו משבט לוי נלחמו נגד היוונים ונגד המתיוונים. [וע"ע פירוש ספורנו המבאר שה' לחם מלחמותיהם נגד זרים הטוענים לשמש בקודש במקום הכהנים, כמו קרח ועוזיהו. אבל אין זה מתיישב עם פשוטו של מקרא שמדובר בהשתתפות פיזית של אנשי לוי במלחמה כפשוטה. "מחץ מתניים"].

ונתחדש לי אופן חדש להבין מלחמותיהם של בני לוי, נגד הכופרים והמינים שבישראל. זה בולט במיוחד במלחמתם נגד עושי העגל ועובדיו. כאשר משה רבנו הכריז "מי לה' אלי" (שמות ל"ב, כ"ו) "ויאספו אליו כל בני לוי". זאת אומרת מתוך אוכלוסיה של למעלה מחצי מליון גברים, עמדו לצד משה פחות מעשרים ושניים אלף איש, כמספר שבט לוי. אמרנו "פחות" כי מספר זה מונה בני לוי מגיל חודש ומעלה (במדבר ג', ט"ו), עת שמניין בני ישראל היה מגיל עשרים ומעלה. כלומר סביר להניח שיש לנכות מהמספר שליש (כי היו פחות מגיל עשרים) ונעמדו לידו רק כחמש עשרה אלף איש. והם שנלחמו בחירוף נפש: "האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו, ואת אחיו לא הכיר, ואת בניו לא ידע" (דברים ל"ג, ט). אם בני לוי היו כולם כשרים ולא עבדו לעגל, כיצד הרגו לקרובי משפחה אלו? עונה רש"י בשם חז"ל, "אביו" זה אבי אמו מ[שאר שבטי] ישראל, וכן "אחיו" זה אח חורג, שניהם מאותה האם. וכן בנו ובתו מדובר בחורגים. ודאי כי קשה מאד לאדם להרוג קרובי משפחה כאלו. אבל אם חטאו בכפירה, יצאו מכלל ישראל.

זה דבר פשוט שהנתקפים והנהרגים לא טמנו ידיהם בכיסם, אלא השיבו מלחמה שערה. אין ספק שניסו הללו להרוג את הלויים הקמים עליהם, והיתה בכך סכנת מוות לאנשי שבט לוי. ועליהם ממשיך הפסוק "מחץ מתנים קמיו, ומשנאיו מן יקומו". כאן לשון "משנאים" הוא ככתוב בתהלים (קלט, כא) "הלא משנאיך ה' אשנא, ובתקוממך אתקוטט". כלומר המורדים בה'.

מצאנו עדות נפלאה למסירות נפשם של אנשי שבט לוי להכחיד את המורדים בתורת ה'. מסופר בירושלמי (סוטה, סוף פרק א. ומובא ברש"י לדברים י', ו) כי יש סתירה במקרא היכן מת אהרן, במוסרות או בהר ההר? וענו כי כאשר נסתלק אהרן נעלמו ענני הכבוד ובקשו כנענים להתגרות בישראל. "בקשו ישראל לחזור למצרים, ונסעו לאחריהן שמונה מסעות (עד שהגיעו שוב למוסרות). ורץ אחריו שבטו של ללוי והרג בהם שמונה משפחות [מפרש "קרבן העדה": כי הם אותם משבט בנימין שנחסרו שמותיהם במניין השני]. אף הן הרגו ממנו [מבני לוי] ארבע [משפחות, הם בני שמעי, בני עמרם, בני יצהר ועוזיאל] וכו'. אמרו, מי גרם לנו כל הדמים הללו? אמרו על שלא עשינו חסד עם אותן הצדיק [אהרן] והלכו וקשרו לו הספד, וגמלו לצדיק חסד. והעלה עליהם הכתוב כאילו מת [אהרן] שם" עד כאן לשון הירושלמי.

יש לתמוה מאוד שתי שאלות:

[א] אדם המפחד מהאויב הכנעני פן יהרוג אותו, והוא נס על נפשו ורוצה לחזור למצרים, מגיע לו מות?

[ב] וצריכים לדעת שהמותקפים לא עמדו בחיבוק ידיים אלא השיבו מלחמה שערה. אף הם הרגו משבט לוי וכמעט חיסלו ארבע משפחות. לפי אומדן רחב, על כל שנים מהנרדפים שנהרגו, הרגו לאחד מהרודפים. הרי זה מחיר כבד! ומדוע הקב"ה לא הגן והציל את הרודפים הצדיקים?

מצאנו עונש מיתה למי שמסרב לבוא ולרשת את ארץ ישראל. על הפסוק "וחמושים יצאו בני ישראל מארץ מצרים" (שמות י"ג, י"ח) מבאר רש"י בשם חז"ל כי רק אחד מחמשה יצא, וארבע חמישיות של העם מתו במכת החושך. וזה מבואר יותר ברש"י (שמות י', כ"ב) "ולמה הביא עליהם חושך? שהיו ישראל באותו הדור רשעים ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשת ימי אפלה". זאת אומרת, הם היו "עברים" לאומיים, כמפורש במדרש (ויקרא רבה, ל"ב) שלא שינו שמם או לשונם, ולא הזדווגו למצרים ולא גילו סודות ישראל לגויים.

אבל מכאן ועד למסירות נפש לבוא ולרשת לארץ ישראל נגד אוכלוסיה עוינת, זה עניין אחר. ולכן נקראו "רשעים" ומפני זה ה' הכחיד אותם. כי ההתכחשות למתנת ארץ ישראל היא מרידה בהקב"ה. כך מפורש כמה וכמה פעמים בספר יהושע (פרק כ"ב), וכך גם מפורש בתורה שאמר כלב: "אך בה' אל תמרודו!" (במדבר י"ד, ט). כי כאן

מקבלים אנו עלינו מלכותו של ה'. וזה מפורש בכתובות (קי ע"ב) שהיוצא מכאן כאילו אין לו אלוה. [וכן כתב רבי חיים ויטאל בספרו "עץ הדעת טוב", בסוף פרשת שלח, ד"ה שלח לך אנשים, וכו' יש להקשות, דף ק"פ]. וכיון ששקול חטא זה ככופר בעיקר, ברור שיש בו עונש מוות. ולכן גם דור מרגלים מתו כולם במדבר. אבל רק שבט לוי, שלא השתתפו בעוון מרגלים, רק הם לא מתו במדבר והצליחו לעלות כולם לארץ הקודש (בבא בתרא קכא ע"ב).

ובעניין השאלה השניה, מדוע הקב"ה לא הציל את הצדיקים הרודפים את הנסוגים אחור? התשובה לכך כדי להעמידם בנסיון. אם לא היתה להם שום סכנה בכך, איזו גדולה ופאר יש להם במלחמתם? וזה דומה לכל אלו מישראל לדורותיהם שנהרגו על ידי הגויים בשעת שמד על הדת, וה' לא הציל אותם. זה היה כך כדי להוכיח על מעלתם, שאפילו על דעת כך שהקב"ה לא יציל, עשו את הנכון.

על הפסוק "ובריתך ינצורו" (דברים ל"ג, ט' עיין רש"י) אמרו חז"ל (יבמות ע"ב). כי אמנם שאר שבטי ישראל לא מלו במדבר כי חסרה להם רוח צפונית, ומפני השרב הכבד היתה סכנה למול את הילדים. ובכל זאת, שבט לוי שהיו קנאים גדולים לעבודת הקב"ה, חרפו נפשם ומלו את בניהם במדבר. והנה מבאר ר' עובדיה ספורנו: "אע"פ שהיו מתים רבים מהם". וכבר הקשה עליו הרב יהודה קופרמן בהערותיו לספר (מהד' מכללת ירושלים), הרי דרשו חז"ל "וחי בהם, ולא שימות בהם"? ואין מקור בחז"ל לדברי הספורנו בזה. עיי"ש דבריו.

על מעלות נוספות שהיו לשבט לוי, עוד עיין "אוצרות המוסר" (חלק א' עמ' 662-664) שחברנו בסעייתא דשמייא. אבל חקרנו כאן בהסברת פסוק זה בפרשתנו.